

TOOLBOX OM

Arbetslivskriminalitet

**Arbetskraftsexploatering och
arbetslivskriminalitet: en problemanalys
och förebyggande ramverk**

Man kan urskilja tre kategorier av strategier för att förebygga arbetslivskriminalitet: offerfokuserat förebyggande arbete, köparfokuserat förebyggande arbete och förbrytarfokuserat förebyggande arbete.

Citering

EUCPN (2023). Utnyttjande av arbetskraft och annan arbetsrelaterad brottslighet: en problemanalys och ett ramverk för prevention. Bryssel: EUCPN.

Rättsligt meddelande

Innehållet i denna publikation återspeglar inte nödvändigtvis den officiella hållningen hos någon medlemsstat, byrå eller institution inom EU eller de Europeiska gemenskaperna.

Författare

Stijn Aerts,
forsknings tjänsteman,
EUCPN-sekretariatet

Ingår i projektet "EUCPN Sekretariat", december 2022, Bryssel
Denna Toolbox är finansierad av EU:s interna säkerhetsfond – Polis

Erkännanden

Denna uppsats är en del av EUCPN Toolbox om arbetsrelaterad brottslighet. Denna Toolbox produceras under Sveriges och Spaniens ordförandeskap i EU. Vi vill tacka hela det svenska ordförandeteamet, särskilt Karin Norberg och Anders Persson, för att ha organiserat ett seminarium om arbetsrelaterad brottslighet i Stockholm 16 maj 2023. Dessutom vill vi tacka de spanska representanterna, särskilt Alma Herrera Panadés och María Fernández Morán, för att ha stöttat fokuset på prevention av arbetsrelaterad brottslighet och människosmuggling.

Denna Toolbox går att ladda ner på <https://eucpn.org/toolbox-workrelatedcrime>.

Innehåll

	<u>Erkännanden</u>	3
	<u>Viktiga slutsatser</u>	5
01	<u>Arbetslivskriminalitet: problemanalys</u>	6
	1.1 Definitioner	7
	Människosmuggling i syfte att utnyttja arbetskraft	7
	Exploatering av arbetskraft	8
	Arbetsrelaterad brottslighet	8
	1.2 Utnyttjande av arbetskraft och den legala ekonomin	12
	1.3 Den arbetsrelaterade brottslighetens skadliga effekter	14
	1.4 Hur fungerar exploatering av arbetskraft?	15
	Hur rekryterar exploatörerna sina offer?	15
	Hur gör exploatörerna vinst?	15
	Hur kontrollerar förbrytare sina offer?	17
	Hur gömmer sig förbrytare från myndigheterna?	18
02	<u>Strategier för att förebygga</u>	
03	<u>arbetslivskriminalitet</u>	21
	<u>Andra resurser</u>	28
	FLOW-projektet	29
	Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter	30
	<u>Slutnoter</u>	31
	<u>Bibliografi</u>	33

Viktiga slutsatser

1. Arbetsrelaterad brottslighet syftar på alla brott mot lagar och regleringar som gäller löner, anställning, förmåner, skatter och avgifter. Detta innefattar Arbetskraftsexploatering, tvångsarbete och människosmuggling i syfte att utnyttja arbetskraft såväl som alla kriminella aktiviteter som kan vara relaterade till, eller ett tecken på, dessa brott: försäkringsbedrägerier, skatteflykt, pengatvätt, brott mot regler för arbetsplatssäkerhet, utpressning av löner och så vidare.

2. Utnyttjande av arbetskraft är ett särskilt skadligt brott. För det första har vi den direkta skadan (fysisk, psykologisk och ekonomisk) på offren. För det andra skapar exploatering osund konkurrens, vilket har negativa effekter på den legala ekonomin och arbetsmarknaden. Och för det tredje kan en orättvis konkurrens inom handeln och arbetsmarknaden, samt illegalt förvärvat förmögenhet, urholka förtroendet för institutioner och europeiska värderingar.

3. Exploatörer skapar vinst genom en rad kostnadsreducerande och intäktsgenererande åtgärder. De sparar in på löner, en trygg arbetsmiljö, skatter och sociala avgifter. Intäkter skapas genom att man kräver för höga priser för rekrytering och bostäder, genom att begå olika typer av förmånsbedrägeri samt konkurrera ut sina konkurrenter.

4. Förbrytare använder (till synes) lagliga affärsstrukturer och alternativ för en rörlig arbetskraft (inklusive utstationerad arbetskraft) för att skapa intrikata, ofta internationella, kedjor av underleverantörer som döljer den illegala aktiviteten och försvårar utredningar.

5. Det finns olika **preventionsstrategier** som alla har sina fördelar och nackdelar. Offerorienterade metoder inkluderar program för att höja potentiella offers medvetandegrad samt identifiering av, och hjälp till, offer. Köpare-orienterade metoder riktar in sig på både individer och företag och syftar till att minska marknaden för tjänster och varor som produceras av utnyttjad arbetskraft. Metoder orienterade mot lagöverträdare har som målsättning att skapa en riskabel och olönsam miljö för kriminella. Det senare kan uppnås med en blandning av straffrätt och administrativa åtgärder som lättare åstadkoms med ökat informationsutbyte mellan myndigheter och över gränser.

01

Arbetslivskriminalitet: problemanalys

Enligt beräkningar från Internationella arbetsorganisationen (ILO) och FN:s kontor för narkotikakontroll och förebyggande av brott (UNODC) är människosmuggling för att utnyttja arbetskraft betydligt vanligare än smuggling för sexuell exploatering i EU,¹ men det finns alltså en underrapportering.² Majoriteten av offren för smuggling av arbetskraft i EU är antingen migranter eller medborgare från medlemsstater i Central- och Östeuropa, och merparten av dem är män.³

Utnyttjande av arbetskraft sker främst i arbetsintensiva låglönebranscher som jordbruk, byggsektorn, hotell- och cateringverksamhet, biltvättar, skönhetssalonger, transport, hushållsarbete och löpande band på fabriker. Smugglare rekryterar vanligtvis sina offer med löften om välbetalda jobb och skapar fasader som består av rekryteringsbyråer och underleverantörer, vilket får verksamheten att se legitim ut för offer, kunder och myndigheter. Offer för arbetskraftsexploatering utsätts i högre grad än andra smugglingsoffer för fysiskt våld för att få dem att finna sig i arbetsförhållandena. Ett sätt att få arbetare att foga sig är att ta deras pass, identitetshandlingar eller resedokument. För offer som inte kommer från EU är hotet om att tvingas återvända till hemlandet ett annat sätt att utöva kontroll.⁴

1.1 Definitioner

Människosmuggling i syfte att utnyttja arbetskraft

FN:s protokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor (UNTOC) antogs av generalförsamlingen i Palermo år 2000. Ibland kallas det därför Palermoprotokollet. Det trädde i kraft 29 september 2003 och har nu undertecknats av 147 parter, däribland samtliga EU-medlemsstater och EU.⁵

Det är ett viktigt internationellt juridiskt verktyg i kampen mot organiserad brottslighet och har som främsta syfte att främja "samarbete för att förhindra och bekämpa internationell organiserad brottslighet mer effektivt" (art. 1). Det anger ett antal standarder såsom kriminalisering av medlemskap i kriminella organisationer (art. 5), kriminalisering av, och åtgärder mot, tvättande av illegala intäkter (art. 6 och 7), gemensamma utredningar (art. 19), skydd för vittnen och brottsoffer (art. 24 och 25) osv. Konventionen gäller människosmuggling så länge brotten begås av (medlemmar av) en kriminell organisation. Den innehåller dock inga artiklar som gäller människosmuggling specifikt.

UNTOC understöds av tre valfria protokoll (de så kallade Palermoprotokollen), där ett av dem är protokollet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (hädanefter UN TIP-protokollet). Det trädde i kraft 25 december 2003 och har för närvarande undertecknats av 117 parter, däribland EU:s medlemsstater och EU.⁶

Detta protokoll har tre målsättningar: att förhindra människosmuggling, att skydda offer för människosmuggling och att främja internationellt samarbete i kampen mot

människosmuggling. Protokollet är viktigt därför att det är det första försöket att ge en heltäckande definition av människosmuggling. Art. 3a anger: "Människosmuggling ska innebära rekrytering, transport, överföring, inhysande eller mottagande av personer, via hot om våldsanvändning eller andra typer av tvång, om bortförande, om bedrägeri, om maktmissbruk eller om en sårbar position eller om givande eller mottagande av betalningar eller förmåner för att uppnå godkännande av att en person har kontroll över en annan person, i syfte att exploatera. Exploatering ska innefatta, som minimum, utnyttjande av andras prostitution eller andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete, slaveri eller tillvägagångssätt som liknar slaveri, trälldom eller avlägsnande av organ." Konventionen anger tydligt att offrets godkännande är irrelevant (art. 3b).

Exploatering av arbetskraft

Exploatering av arbetskraft syftar på oetiska och ofta illegala sätt att utnyttja arbetare genom att betala för låg lön, förneka dem grundläggande rättigheter, utsätta dem för osäkra arbetsförhållanden och andra typer av dålig behandling. Det är brott mot arbetslagar och arbetares rättigheter för att skapa vinst, särskilt vad gäller löner, arbetstimmar och semesterdagar, samt standarder för hälsa och säkerhet. Byrån för grundläggande rättigheter talar om "allvarlig exploatering av arbetskraft" när dessa överträdelser utgör en kriminell handling.

Man kan också se på exploatering av arbetskraft och människosmuggling som en kumulativ utveckling eftersom exploatering av arbetskraft kan ske utan smuggling, medan smuggling av arbetskraft per definition inbegriper exploatering.

Arbetsrelaterad brottslighet

Det finns ett antal brott kopplade till irreguljära anställningar som ofta går hand i hand med utnyttjande av arbetskraft. Dessa brott begås för att maximera vinster, eller så är de bara en del av den exploaterande verksamheten. Listan inkluderar pengatvätt, mutor (korruption), dokumentförfalskning, förmånsbedrägeri, skatteflykt och brott mot arbetsplats säkerhet. I Norge och Sverige kallas denna typ av brottslighet ofta arbetsrelaterad brottslighet, en kategori som även innefattar exploatering och människosmuggling. Det här begreppet är användbart eftersom det understryker att "mindre" brott ofta är kopplade till, eller tecken på, någon form av utnyttjande av arbetskraft.

Arbetsrelaterad brottslighet: ursprung

Begreppet arbetsrelaterad brottslighet har sitt ursprung i Norge, där det definieras som "åtgärder som bryter mot norsk lag gällande löner, anställning, förmåner, skatter och avgifter. Brotten är ofta organiserade och utnyttjar anställda, stör konkurrensen och underminerar den sociala strukturen."⁷ Det finns ingen juridisk definition av arbetsrelaterad brottslighet, men begreppet används för att hänvisa till brott mot olika juridiska ramverk som rör arbete. Observera att det finns brott som kan ske på arbetsplatsen men som inte ingår i definitionen (t.ex. stöld från arbetsplatsen). Dessa brott ska därför inte anses vara arbetsrelaterad brottslighet. Andra nordiska länder, som Sverige, har också antagit konceptet om arbetsrelaterad brottslighet.

Den komplexa relationen mellan försäkringsbedrägerier och utnyttjande av arbetskraft

Förmånsbedrägeri kan kopplas till utnyttjande av arbetskraft på ett antal olika sätt. Dessa tre scenarier är de vanligaste:

1. Arbetsgivaren undviker att betala skatter och sociala avgifter

Individer som tvingas arbeta under exploaterande förhållanden, såsom långa arbetsdagar, låga löner eller osäkra arbetsförhållanden, hindras samtidigt från rättigheter till pension eftersom deras exploaterande arbetsgivare avråder eller hindrar dem från att deklarerar sin verkliga inkomst eller anställningsstatus till relevanta myndigheter. Detta gör att arbetsgivaren kan undvika sina juridiska skyldigheter, vilka inkluderar att betala skatter och sociala avgifter.

2. Arbetsgivaren och arbetstagaren förfalskar anställningsinformation och ansökningar om förmåner

Arbetsgivare som ägnar sig åt exploatering av arbetskraft samarbetar med arbetstagaren för att förfalska anställningsinformation och därigenom tillskansa sig förmåner på ett bedrägligt sätt. Exempelvis kan arbetsgivaren tillhandahålla falska uppgifter eller referenser som hjälper en arbetare att kvalificera sig för välfärdsförmåner. Denna typ av förmånsbedrägeri gör att både arbetsgivaren och arbetstagaren kan utnyttja systemet och få ekonomiska fördelar.

3. Dubbel exploatering

Arbetsgivaren ägnar sig åt ett förmånsbedrägeri för egen ekonomisk vinning utan att involvera arbetstagaren eller utan att arbetstagaren vet om det, t.ex. genom att använda arbetarens identitet och personliga dokument. Alternativt kan arbetaren manipuleras eller tvingas att ansöka om förmåner som arbetslöshetsersättning eller andra bidrag. Denna dubbla exploatering gör arbetaren ännu mer utsatt och upprätthåller cykeln av övergrepp och illegala aktiviteter.

Figur 1. Arbetsrelaterad brottslighet täcker in ett antal kriminella aktiviteter som inte är exploatering eller smuggling, men som ofta är en del av en verksamhet som innefattar exploatering eller smuggling, och bör därför ses som potentiella indikatorer på utnyttjande av arbetskraft och människosmuggling.

1.2 Utnyttjande av arbetskraft och den legala ekonomin

En nyckelegenskap i utnyttjande av arbetskraft och människosmuggling är att de är beroende av den legala infrastrukturen och ekonomin. För att kunna sälja produkter eller tvätta pengar kan lagöverträdare behöva starta lagliga företag som fasad och öppna bankkonton. För att rekrytera och kontrollera offren förlitar sig människosmugglare ofta på ohederliga rekryteringsbyråer och sociala medier.⁸ För att transportera och inhysa offren kan de behöva ansöka hos lokala myndigheter eller till och med förfalska dokument som myndigheterna kontrollerar, förmånsbedrägerier och andra typer av bedrägerier kopplade till exploatering av arbetskraft utnyttjar kryphål i välfärdssystemen.

Produkter och tjänster som skapas av en utnyttjad arbetskraft hamnar så småningom på en marknad. Denna marknad kan vara illegal. I sådana fall köper kunderna dessa varor och tjänster med uppsåt. Då samarbetar köparen och förbrytaren på ett sätt som båda parter tjänar på. Ett enkelt exempel är arbete som inte deklarerats (extraknäck). Arbetaren eller arbetsgivaren skapar vinst genom att undvika skatt på arbetskraft, samtidigt som köparen får rabatt. På andra änden av spektrumet finns fall där tjänster eller varor produceras av utnyttjad arbetskraft och förs in på den legala marknaden, där individerna eller företagen som köper dessa inte är medvetna om brotten mot arbets- eller skattelagstiftningen i produktions- eller leveranskedjan.

Mellan dessa två finns en gråzon där köparna blundar för exploateringen i produktions- och leveranskedjan. Detta inträffar både när köparna är individer och företag. Ett välkänt exempel som gäller privatkunder är biltvättar som erbjuder arbetsintensiva tjänster till alldeles för låga priser. I sådana fall bör det låga priset vara en tydlig indikation på att allt inte står rätt till, utöver det faktum att arbetare på sådana platser ofta är migranter som inte har på sig skyddskläder.

I de mest extrema fallen kan det till och med finnas tecken på att arbetarna faktiskt bor på biltvätten. Men kunder väljer ofta att ignorera tecknen eftersom priset är så lågt. Företag kan bete sig på liknande sätt när de lägger ut uppdrag på andra firmor. De gör det eftersom dessa firmor kan erbjuda samma arbetsinsats billigare än de själva kan. Detta borde i sig vara ett tecken på att något är fel, men de tar emot vinsten och låter underleverantören ta ansvaret.

Bedrägliga anställningsbyråer: medhjälpare i exploateringen

Falska rekryteringsfirmor eller bedrägliga anställningsbyråer lurar individer att söka anställning genom att erbjuda falska löften om jobb möjligheter, bättre löner eller förbättrade levnadsförhållanden. Dessa företag bedriver ofta illegal verksamhet och utnyttjar sårbara individer som är desperata efter arbete.

Falska rekryteringsfirmors egenskaper kan inkludera:

- a. Falska jobbbannonser:** De lurar arbetssökande med attraktiva erbjudanden som kanske inte finns eller som presenteras på ett felaktigt sätt.
- b. Illegala avgifter:** De tar ut orimliga avgifter för tjänster som jobbplicering eller behandling av visadokument och utnyttjar därmed den arbetssökandes desperation.
- c. Identitetsstöld:** De kan samla in personuppgifter, inklusive pass och ID-dokument, som kan utnyttjas i kriminella syften, inklusive förmånsbedrägerier.
- d. Brist på insyn:** Falska rekryteringsfirmor tillhandahåller lite eller ingen information om de faktiska arbetsvillkoren, lönerna eller anställningskontrakten, vilket leder till situationer där arbetare hamnar i exploaterande förhållanden.

Det är också viktigt att förstå att smuggling av arbetskraft och exploatering kan frodas i Europa tack vare grundläggande friheter och trots försöken att reglera arbetsmarknaden och bekämpa allvarlig organiserad brottslighet. Förbrytarna använder sig av Europas öppna gränser och arbetskraftens fria rörlighet å ena sidan, och främst nationella regleringar, inspektioner och undersökningar å andra sidan. Skillnader i arbetslagstiftning, minimilöner och inspektionspraxis kan skapa skillnader och kryphål som skrupelfria arbetsgivare kan utnyttja. Dessutom kan koordinationen och samarbetet mellan olika nationella myndigheter vara utmanande, vilket gör det enklare för arbetslivskriminalitet som exploaterar arbetskraft att gå under radarn. Det är avgörande att hitta en balans mellan de öppna gränsernas fördelar och behovet av att förhindra utnyttjande av arbetskraft.

1.3 Den arbetsrelaterade brottslighetens skadliga effekter

Det finns två huvudsakliga skäl till att arbetsrelaterad brottslighet bör tas på allvar och ägnas tillräcklig uppmärksamhet från de som har möjlighet att förebygga och förhindra det. Det första är den direkta skadan på arbetarna. Den sträcker sig från de olagliga och onödiga riskerna som följer av brotten mot arbetsmiljöregleringar och arbetslagstiftning som rör betald ledighet och löner hela vägen till omänskliga förhållanden vid tvångsarbete och människosmuggling. I sådana fall kan offren tvingas jobba gratis, utstå omänsklig behandling och hemska livsvillkor samt hindras från att röra sig fritt.

Utöver de uppenbara skadorna på arbetarna skadar arbetslivskriminalitet marknaden och samhället i stort genom flera olika mekanismer. Skatteflykt och förmånsbedrägerier utgör en relativ förlust för staten som laglydiga medborgare och företag måste gottgöra. Arbetslivskriminalitet leder också till osund konkurrens. Att förse marknaden med produkter och tjänster till priser som bara kan uppnås via illegal verksamhet sätter legitima konkurrenter under press. Detsamma gäller på arbetsmarknaden. Att sänka kostnaderna och standarderna för arbetskraft bidrar till social dumpning och sätter igång en nedåtgående spiral.

Slutligen har vi den samhälleliga kostnaden i den ökade risken för att förtroendet för institutioner och europeiska värderingar minskar. Uppfattningen att invandrade arbetare "accepterar" jobb till löner som är lägre än vad som anses rättvist, och därmed konkurrerar med inhemska arbetare, i kombination med det faktum att medlemmar av kriminella organisationer gör stora vinster och (ibland) kommer undan med det, är skadligt för allmänhetens förtroende för institutionerna.

1.4 Hur fungerar exploatering av arbetskraft?

Hur rekryterar exploatörerna sina offer?

Exploatörerna rekryterar arbetare på både legitima och illegitima sätt. Många offer letar aktivt efter anställning och kommer i kontakt med sin framtida exploatör genom rekryteringsbyråer eller andra parter på arbetsmarknaden. Dessa kan vara legitima anställningsbyråer som inte är medvetna om att deras klienter bryter mot arbetslagstiftning. Men i mer allvarliga fall av exploatering av arbetskraft och människosmuggling är dessa anställningsbyråer själva illegala eller åtminstone involverade i bedräglig eller oetisk verksamhet, såsom att medvetet ljuga om arbetsförhållanden och löner och att ta ut orimliga rekryteringsavgifter från arbetaren. Otroligt nog beräknar man att hälften av offren för utnyttjande av arbetskraft hamnar i exploatering via kontakter i deras personliga nätverk: familjemedlemmar, vänner och tidigare arbetsgivare.⁹

Det finns dock tecken på att internetbaserad rekrytering har ökat de senaste åren, särskilt under covid-19-pandemin. Före covid-19 beräknade man att 6 % av fallen med exploatering av arbetskraft började med att offret svarade på jobbannonser online eller kom i kontakt med sin exploatör via sociala medier. Förbrytare använder vanligtvis en av två metoder för att locka till sig offer. Vissa rekryterar aktivt offer genom att lägga ut annonser för attraktiva jobb, ofta utomlands, antingen på etablerade plattformar eller på en webbplats för en falsk rekryteringsbyrå som de själva har skapat. Andra rekryterar offer passivt genom att ta kontakt med personer som letar jobb. I båda scenarierna kan förbrytaren kräva en avgift för researrangemang och rekrytering innan offret kommer fram till sin destination och upptäcker de oacceptabla arbetsvillkoren.¹⁰

Hur gör exploatörerna vinst?

När det gäller hur vinster genereras tillhör utnyttjande av arbetskraft och människosmuggling två av de främsta sätten att skapa vinst inom arbetslivskriminalitet: kostnadsminskning och intäktsökning.¹¹

Kostnaderna minskas vanligtvis på följande sätt:

Låga löner: Exploaterande arbetsgivare betalar arbetare avsevärt mindre än minimilönen eller ger otillräcklig kompensation för det utförda arbetet. Genom att betala arbetarna mindre kan arbetsgivare minska sina kostnader för arbetskraft och öka sina vinstmarginaler. Ett bedrägligt sätt att betala arbetare för lite är löneutpressning, där arbetsgivaren betalar den korrekta lönen men sedan tvingar

arbetaren att betala tillbaka delar av den i kontanter.¹²

Överdrivna arbetstider: Arbetsgivare kan tvinga arbetare att jobba långa dagar utan rätt övertidsersättning. Detta gör att de kan få ut mer arbetskraft av de anställda utan att få ökade kostnader.

Brist på förmåner: Exploaterande arbetsgivare kan neka arbetare förmåner som betald ledighet eller socialförsäkring, vilket låter dem spara in på kostnader för detta.

Otillräckliga arbetsförhållanden: Utnyttjande av arbetskraft innefattar ofta att arbetare utsätts för osäkra eller ohälsosamma arbetsförhållanden. Genom att inte bry sig om standarder för säkerhet på arbetsplatsen och att låta bli att tillhandahålla rätt faciliteter kan arbetsgivare skära ner på kostnaderna men samtidigt riskera sina anställdas hälsa och säkerhet.

Innehållande av löner: Vissa arbetsgivare håller inne lönerna eller gör olagliga avdrag från arbetarnas löneutbetalning. Detta sänker kostnaderna för arbetskraft ytterligare och ökar vinsten på arbetarnas bekostnad.

Skuldsleveri: I vissa fall kan arbetare fastna i en spiral av skulder till sina arbetsgivare, ofta genom exploaterande rekrytering eller lån med höga räntor. Detta skapar en situation där arbetarna är bundna till sina jobb och inte kan lämna, vilket leder till fortsatt exploatering.

Förbrytare kan öka sina intäkter på följande sätt:

Direkta avgifter: Exploatörer kräver ofta att offren direkt betalar avgifter som påstås täcka kostnader för administration eller utbildning, men som i verkligheten bara är ett sätt att utpressa människor i sårbara positioner som försöker få ett bättre liv.

Upptrissade priser: Bedrägliga arbetsgivare kan be arbetarna att betala för saker som de inte borde betala för, som arbetsutrustning, eller ta för mycket betalt för tjänster som de erbjuder arbetarna, exempelvis bostäder, redskap och mat.

Förmånsbedrägerier: Man får felaktigt utbetalda bidrag genom att exempelvis missbruka arbetarens identitet.

Konkurrera ut andra aktörer: Om man kan minska kostnaderna kan man också erbjuda varor och tjänster till ett pris som ligger under marknadsvärdet, vilket sker på laglydiga konkurrenters bekostnad.

Hur kontrollerar förbrytare sina offer?

Tvång används ofta för att exploatera arbetare. Detta kan ske på olika sätt. Skuldslaveri är ett sätt att tvinga irreguljära migranter som kommer in i EU via smugglare att acceptera obetalt arbete eller dåliga arbetsvillkor. Här finns en tunn linje mellan illegal migrantsmuggling och människosmuggling i syfte att exploatera arbetskraft (eller bedriva sexuell exploatering), där förbrytare eller kriminella grupper kan sitta på dubbla stolar.¹³ Anställda som ställs inför oproportionerligt höga avgifter för jobbplacering kan hållas i skuldslaveri tills avgiften är betald. Att lägga beslag på rese- och identitetsdokument är ett annat sätt att förlänga exploateringen, eftersom offren behöver dessa dokument.

Fysiskt våld, eller hot om fysiskt våld, används också av exploatörer för att få arbetare att gå med på deras villkor. Fysiskt våld hör ofta ihop med de mest allvarliga fallen av arbetslivskriminalitet, såsom smuggling av arbetskraft och tvångsarbete. Man tror att detta inträffar oftare i fall där hela den kriminella verksamheten är dold (t.ex. hushållslaveri eller tvångsarbete som utförs av irreguljära migranter). Man använder sig även av hot om avsked eller att den illegala immigranten ska lämnas över till myndigheterna.

Men fysiskt våld kan också ses som ganska ineffektivt ur förbrytarens synvinkel, eftersom det kan dra till sig oönskad uppmärksamhet och gör att man riskerar hårdare straff samtidigt som man tjänar ganska lite på det. Mjukare strategier undviker fysiskt våld, men spelar på offrets inneboende svaghet och sårbarhet. Exempelvis kan många arbetsgivare ge falska löften om att de jobbar på att legalisera offrens anställning eller att exploateringen kommer att upphöra när man väl har fått uppehållstillstånd eller asyl. Det faktum att offren ofta är isolerade från sin familj i ett främmande land där de inte känner till kulturen eller språket förhindrar dem att söka hjälp.¹⁴

I april 2023 organiserade en grupp uzbekiska och georgiska lastbilschaufförer en strejk i tyska Darmstadt eftersom deras polska arbetsgivare inte hade betalat ut deras löner. Som svar på detta ska arbetsgivaren ha skickat en privat milis till Darmstadt för att försöka tvinga chaufförerna att återgå till arbetet.

Hur gömmer sig förbrytare från myndigheterna?

Vanligtvis försöker förbrytarna dölja sina illegala aktiviteter från myndigheterna. I vissa fall är detta ganska enkelt: hushållsslageri är till sin natur knappt synligt för omvärlden. I andra fall går kriminella nätverk långt för att försöka kamouflera sin kriminella aktivitet så gott det går.

För att göra det startar de eller använder sig av komplexa företagsstrukturer. Detta innefattar ofta att man skapar legala företag som har invecklade affärsrelationer med varandra. Vissa av dessa företag har inga verkliga ekonomiska aktiviteter eller tillgångar, och kallas därför brevlådeföretag. Målet är att dölja den illegala exploateringen av arbetskraft i detta invecklade, helst internationella, nät av huvudsakligen legal "vid den första anblicken" arbetsrörlighet och företagsverksamhet. Tillvägagångssätten som diskuteras nedan har alla gemensamt att de förhindrar och försvårar upptäckt och utredningar.¹⁵

Falskt egenföretagande

Falskt egenföretagande används ofta för att undvika skatt och exploatera arbetskraft. Enligt EU uppstår falskt egenföretagande "när en person påstås vara egenföretagare samtidigt som de karakteristiska villkoren för ett anställningsförhållande uppfylls, i syfte att undvika vissa juridiska eller ekonomiska skyldigheter", och man har gjort det till en prioritet för den europeiska plattformen att öka samarbetet kring att ta itu med Svart arbete.¹⁶

Falskt egenföretagande gör det inte bara möjligt för entreprenörer att undvika skatt och avgifter på arbetskraft, utan även att försämra arbetarnas möjligheter att förhandla om löner (eller priser när det gäller egenföretagande) och villkor. Hellre än att riskera att åka dit för att man betalar arbetare mindre än minimilönen kan förbrytare som jobbar med offer som är egenföretagare "förhandla" och ge "tajta deadlines" för när arbetet ska vara utfört. Dessutom blir arbetaren, som nu är entreprenör, åtminstone delvis ansvarig för säkerheten på arbetsplatsen. Därigenom underlättar och förlänger falskt egenföretagande exploateringen. Exploatörer kan därför övertala eller tvinga arbetare till egenföretagande, eller helt enkelt föredra att jobba med arbetare som är egenföretagare.

Som indikeras i definitionen ovan är en viktig markör för falskt egenföretagande i jämförelse med legitimt egenföretagande det faktum att relationen mellan entreprenören och arbetaren mer påminner om den mellan arbetsgivare och arbetstagarer än mellan affärspartner. Entreprenören fungerar som chef och beordrar vad arbetaren ska göra, och arbetaren är i sin tur inte i en position att tacka ja

eller nej till arbete baserat på sitt eget omdöme. Dessutom är arbetare med falskt egenföretagande ofta utbildade och lågbetalda, vilket stämmer överens med profilen för offer för utnyttjande av arbetskraft men sällan för egenföretagare.

Utstationerat arbete

Utstationerat arbete innebär att en anställd skickas till ett annat EU-land än där hen vanligtvis jobbar. Utstationerade arbetare får ta del av värdlandets grundläggande rättigheter och villkor, såvida det inte är till arbetarens nackdel. Detta innefattar löner och förmåner, regler för hälsa och säkerhet, boende om detta ordnas av arbetsgivaren, och arbetstimmar. Socialförsäkringen är kvar i landet där den anställde vanligtvis jobbar. Eftersom utstationering är en laglig del av den fria rörligheten i EU behövs inget arbetstillstånd, men utstationerade arbetare måste registrera sin närvaro om de ska stanna längre än tre månader.¹⁷

En specifik typ av utstationerat arbete och ett växande fenomen är att medborgare i tredje land utstationeras. Detta innebär att en person som inte är EU-medborgare får arbetstillstånd i ett medlemsland och sedan skickas till ett annat medlemsland. Samma villkor som för EU-medborgare gäller, och medlemsstater kan inte förbjuda utstationerade arbetare från tredje land eller införa extra villkor.

De länder som främst tar emot utstationerade arbetare från tredje land är Österrike, Belgien, Tyskland och Nederländerna. De främsta nationaliteterna bland de utposterade arbetarna från tredje land är ukrainare och belarusier (via Polen och Litauen), bosnier och serber (via Slovenien) och i mindre utsträckning marockaner (via Spanien) och brasilianare (via Portugal).¹⁸ Jämfört med utstationerade EU-medborgare är arbetarna från tredje land mer sårbara eftersom de är beroende av sin arbetsgivare för att få förnyade arbets- och uppehållstillstånd.

Människosmugglare och exploatörer använder sig av utstationerat arbete av flera olika skäl. För det första är det en legitim form av rörlig arbetskraft i EU och därmed ett bra sätt att få arbetare dit de behövs utan att det väcker misstankar. Oegentligheter blir svårare att upptäcka och utreda eftersom de innefattar två juridiska system och kräver samarbete mellan myndigheter från två medlemsstater. Om man flyttar arbetare mellan olika länder blir det ännu svårare för myndigheterna att upptäcka och utreda dem, och det gör det svårare för offren att bekanta sig med värdlandets regler och utöva sina rättigheter. Likalönsprincipen är i viss utsträckning lätt att undgå genom att man ger utstationerade arbetare enklare jobbeskrivningar samtidigt som de i själva verket utför samma arbete.

Utstationerade arbetare från tredje land öppnar upp nya vägar för bedrägeri och exploatering. Illvilliga aktörer kan missbruka system med utstationering från tredje land genom att etablera brevlådeföretag som tar medborgare från tredje land in i EU för att undvika mer restriktiva lagar för arbetskraftsinvandring i medlemsstaterna där arbetaren faktiskt är anställd. Falsk utstationering innebär att medborgare från tredje land inte bor i avsändarlandet före utstationeringen eller inte återvänder till det efteråt, utan istället flyttar direkt mellan ursprungslandet och mottagarlandet, eller att arbetaren faktiskt inte har arbets- eller uppehållstillstånd i avsändarlandet.¹⁹

Kedjor av underleverantörer

Genom att använda underleverantörer kan företaget lägga ut vissa delar av sin produktion eller sina tjänster till tredjepartsentreprenörer, i samma land eller utomlands, som sedan anlitar arbetare till att utföra uppgifterna. En kaskad av underleverantörer innebär att den huvudsakliga underleverantören anlitar ännu en leverantör, som i sin tur använder ett bemanningsföretag för att anställa arbetare, vilket skapar en kedja av underleverantörer.

Underleverantörer, och till och med en kaskad av underleverantörer, är inte per definition en indikation på oärliga avsikter och innefattar inte nödvändigtvis utnyttjande av arbetskraft. Många företag använder sig av underleverantörer på ett ansvarsfullt sätt och ser till att lönerna är skäliga, att arbetsvillkoren är humana och att arbetslagstiftningen följs. De kan välja att lägga ut vissa jobb på entreprenad av ett antal legitima skäl, inklusive kostnadsminskning eller att man anlitar specialiserad arbetskraft som företaget inte själva har tillgång till.

Men kaskader av underleverantörer skapar också möjligheter att undvika arbetslagar, att hålla lönerna nere och att utnyttja sårbara arbetare. Eller ännu värre - det kan användas i det syftet avsiktligt. I så fall tjänar kedjor av underleverantörer två syften. För det första skapar de ett avstånd mellan arbetarna och företaget som arbetet utförs åt (huvudleverantören). De komplexa och svårgenomträngliga relationerna mellan underleverantörer kan förvirra myndigheter och göra utredningar långsammare. Avståndet mellan huvudleverantören och de faktiska arbetarna skapar en brist på ansvar, eftersom företag kan vägra ta direkt ansvar för arbetsförhållandena i ett försök att undvika ansvar för utnyttjande av arbetskraft eller andra arbetsrelaterade brott som begås i leveranskedjan. För det andra kan de avleda vissa arbetsintensiva aktiviteter till länder med sämre standard eller mjukare migrationslagar, eller till länder där förbrytare tror att de har större chans att komma undan med lagbrott, t.ex. på grund av en brist på tillämpning av lagstiftningen.

02

Strategier för att förebygga arbets- livskriminalitet

Man kan urskilja tre kategorier av strategier för att förebygga arbetslivskriminalitet: offerfokuserat förebyggande arbete, köparfokuserat förebyggande arbete och förbrytarfokuserat förebyggande arbete.²⁰

En offerfokuserad förebyggande strategi är att höja medvetenheten om de risker som finns med vissa typer av (irreguljär) migration eller vissa typer av anställning, särskilt utomlands, hos sårbara befolkningsgrupper. En annan strategi är att ta itu med de grundläggande orsakerna genom att förbättra levnadsförhållandena, så att människor inte försöker emigrera eller arbeta under riskabla omständigheter. Andra offerfokuserade förebyggande strategier lägger tonvikt vid att identifiera offer för exploatering och människosmuggling och erbjuda stöd och hjälp som de har laglig rätt till. Traditionellt sett har man föredragit offerfokuserade strategier för att förebygga smuggling av arbetskraft i EU, utan att lägga särskilt mycket energi på förbrytarfokuserat förebyggande.²¹

Det finns gränser för hur effektiva vissa av dessa offerfokuserade strategier kan bli, och tre av dem är värda att påpeka här. För det första överskuggas potentialen hos kampanjer för ökad medvetenhet, utöver den begränsade effekt sådana kampanjer i allmänhet har,²² hos potentiella offer för exploatering och människosmuggling av det faktum att det finns en praktiskt taget oändlig "tillgång" på arbetare som är villiga att få en chans att arbeta i Europa - eller bara att ta sig in i Europa.²³

För det andra lägger identifiering av offer, även om det är en avgörande del i att stoppa människosmuggling, en "betydande börda på individuella offer som måste identifiera smugglingen, rapportera den och samarbeta [med polisen], ofta samtidigt som de riskerar att traumatiseras på nytt av rättsvårdande myndigheter och löper en högst verklig risk för hämndaktioner från förbrytare som fortfarande är på fri fot".²⁴ Precis som förbrytare kan offer också vilja undvika upptäckt, exempelvis eftersom de fruktar att bli deporterade.

För det tredje fungerar internationella riktlinjer för identifiering av offer inte alltid bra i en EU-kontext, särskilt när de förlitar sig på gränsövergångar och att offren själva tar kontakt med myndigheterna (t.ex. när de ansöker om arbetstillstånd). Det gränsfria Schengenområdet i kombination med det faktum att man ibland kan få visum, (tillfälliga) uppehållstillstånd och (tillfälliga) arbetstillstånd via ansökningar online gör att EU har betydligt färre möjligheter till identifiering än många andra regioner i världen.

Figur 2. Schematisk översikt över strategier för att förebygga utnyttjande av arbetskraft och arbetsrelaterad brottslighet.

Köparfokuserat förebyggande arbete syftar på att öka konsumentens medvetenhet och uppmuntra både individer och företag att inte köpa varor och tjänster som produceras av exploaterad arbetskraft. Konsumentmedvetenhet är särskilt utmanande eftersom det alltid finns en balans mellan etiskt konsumentbeteende och ekonomiska överväganden (priset). Ett alternativ till att bara öka medvetenheten är att kriminalisera köp av exploaterande produkter, vilket är lättare när det gäller sexuell exploatering än utnyttjande av arbetskraft, eftersom köparna kanske inte är medvetna om att det har förekommit utnyttjande av arbetskraft i varans eller tjänstens leveranskedja.²⁵

Det finns fler alternativ för företag och särskilt för myndighetsinköp. Företag kan investera i, eller uppmuntras att investera i, normativa ramverk, överensstämmelse och due diligence, riskbedömningar av exploatering i leverantörskedjan och strategier för att hindra och undvika det. HEUNI-projektet FLOW har skapat en utmärkt verktygslåda för företag som vill anstränga sig för att undvika exploatering i sin leverantörskedja.²⁶

Myndigheter kan införa strikta villkor för offentlig upphandling som sträcker sig från exkludering av företag som har skatteskulder, har dömts för arbetsrelaterad brottslighet eller för tillfället utreds för arbetsrelaterade brott. Andra villkor, som är striktare än på den allmänna marknaden, kan minska risken för statsfinansierad arbetslivskriminalitet. Ett exempel är att begränsa antalet nivåer av underleverantörer för företag som handlar med myndigheter. Sådana åtgärder kan till och med utökas till den allmänna marknaden. I Spanien finns det exempelvis en lagstadgad begränsning för antalet underleverantörer i byggbranschen, som var sårbar för utnyttjande av arbetskraft, till tre - och det finns ytterligare begränsningar för företag som bara erbjuder arbetskraft. Detta gör det lättare för både leverantörer och myndigheter att identifiera olaglig verksamhet och anses vara en framgång i kampen mot exploatering av arbetskraft i branschen.²⁷

Förbrytarfokuserade strategier för att förebygga arbetslivskriminalitet innefattar åtgärder som gör exploatering och människosmuggling mindre attraktivt för (potentiella) förbrytare. I det avseendet kan begreppet förbrytarfokuserad vara lite förvirrande, eftersom det i viss utsträckning motsvarar det situationella förebyggandets huvudmekanismer: att öka ansträngningen, öka risken (att åka fast), minska belöningen (göra verksamheten mindre lönsam), ta bort ursäcker och minska provokationer.²⁸ Vi håller oss till begreppet förbrytarfokuserade strategier eftersom de används jämsides med offer- och köparorienterade strategier. Det främsta syftet med dessa strategier är att skapa en ogästvänlig miljö för kriminella nätverk som ägnar sig åt exploatering av arbetskraft.

Trots att EU och dess medlemsstater har några av världens mest avancerade lagar mot exploatering och starka stödsystem för brottsoffer erbjuder EU (mer precist: det gränsfria Schengenområdet) också grundläggande villkor som är gynnsamma för människosmuggling och exploatering av arbetskraft. Vissa av dessa villkor är avsiktliga och en del av européernas rättigheter och friheter: öppna gränser, fri rörlighet och fri företagsamhet. Ibland kan det räcka med att fylla i ett formulär online för att starta ett företag, och i vissa EU-länder räcker det även för att ansöka om ett tillfälligt arbetsvisum. När man har fått tillstånd att arbeta i ett medlemsland kan man ganska enkelt, med få eller inga begränsningar, skickas till ett annat medlemsland.

Andra gynnsamma villkor kan sägas vara historiska olyckshändelser: det stora flödet av irreguljära migranter in i EU tillhandahåller en oändlig tillgång på sårbar arbetskraft, och det faktum att medlemsstater har olika juridiska system och straffskalor låter förbrytare flytta sina aktiviteter till platser där de är mindre riskabla. Exempelvis har Tyskland tillåtande lagar mot penningtvätt i jämförelse med grannländerna, vilket gör att kriminella nätverk kan flytta sådana aktiviteter dit. På samma sätt "använder" kriminella nätverk länder med viktiga alternativ för legal arbetskraftsinvandring (t.ex. medborgare från portugisiskspråkiga länder i Portugal) som en ingångspunkt i EU. Utmaningen består i att skapa en miljö som är ogästvänlig för kriminella nätverk, särskilt exploatörer och människosmugglare, samtidigt som man skyddar de fundamentala rättigheterna och friheterna som kännetecknar EU.

Arbetsplatsinspektioner spelar en avgörande roll i att förhindra och störa exploatering av arbetskraft och arbetslivskriminalitet genom att man ser till arbetslagarna följs, att man främjar säkra arbetsförhållanden och att man skyddar arbetarnas rättigheter. Utöver den uppenbara effekten att arbetsplatsinspektioner kan se till att arbetslagarna efterlevs på ett bättre sätt genom att man upptäcker missförhållanden och ställer arbetsgivare till svars finns det också andra viktiga fördelar med arbetsplatsinspektioner.

Regelbundna arbetsplatsinspektioner främjar rättvisa anställningsvillkor och förhindrar en orättvis behandling av arbetare eftersom de har en avskräckande effekt. Arbetsgivare vet att de kan komma att granskas, vilket uppmuntrar dem att följa lagen och agera på ett rättvist sätt. Detta minskar risken för exploatering och arbetslivskriminalitet. Dessutom kan inspektörerna ge välmenande arbetsgivare och anställda riktlinjer om arbetslagar och arbetarnas rättigheter. Slutligen ger regelbundna arbetsplatsinspektioner värdefulla uppgifter om arbetslivskriminalitet, vilket gör att

Den norska strategin mot arbetslivskriminalitet

Norge anses ligga i framkant när det gäller social rättvisa och bekämpning av arbetslivskriminalitet. Den norska strategin mot arbetslivskriminalitet²⁹ har en integrerad syn på fenomenet och lägger fokus på både medvetenhet, förebyggande arbete, utredning och lagföring.

Planen anger ett antal juridiska, regulatoriska, medvetandehöjande och förebyggande åtgärder som är uppdelade i sju kategorier:

1. Organiserade branschrelationer med ökat tredelat samarbete: planen främjar kollektivavtal, fackanslutning och en bra dialog mellan anställda och arbetsgivare, som underlättas av myndigheterna.
2. Stärkta rättigheter för arbetstagare: en del av detta består i att klargöra arbetstagarens rättigheter och undvika att korta kontrakt och egenföretagande hindrar arbetare från att utöva sina rättigheter.
3. Förhindra exploatering av arbetstagare: åtgärderna i den här kategorin innefattar fler arbetsplatsinspektioner, ökad hjälp till offer och höjd medvetenhet, med siktet särskilt inställt på riskgrupper (exempelvis migrantarbetare).
4. Mobilisera konsumenternas och köparnas kraft: åtgärder som syftar till att stimulera och stötta individuella köpare samt företags- och myndighetsköpare så att de samarbetar med hederliga leverantörer av varor och tjänster och undviker att göra affärer med ohederliga leverantörer.
5. Förbättra kunskapen om social dumpning och arbetslivskriminalitet: detta innefattar forskning om arbetslivskriminalitet, bättre statistik om bemanningsbyråer och utvärderingar av den förda politiken.
6. Kontroll och uppföljning - samarbete mellan olika aktörer: kontroll och uppföljning av arbetslivskriminalitet kräver samarbete och informationsutbyte mellan flera olika myndigheter, även med det särskilda syftet att snabbt utfärda proportionerliga sanktioner.
7. Internationellt samarbete: fortsatta partnerskap med EU, Norden och Baltikum.

man kan identifiera nya trender och mönster och rikta in sig på individer och branscher i riskzonen.

För att kunna genomföra lämpliga och regelbundna arbetsplatsinspektioner är det viktigt att ha tillräckligt många utbildade inspektörer och de resurser och befogenheter som krävs för att identifiera och utreda överträdelser, vidta administrativa åtgärder och etablera mekanismer för samarbete med andra relevanta myndigheter som polisen, skattemyndigheten, tullen, facken och andra typer av inspektörer (som exempelvis hälsoinspektörer).

Detta är oerhört viktigt om man vill skapa en förebyggande effekt. Frekventa kontroller och inspektioner av olika myndigheter, som kan resultera i återkommande sanktioner (böter, fängelsestraff), tar bort intrycket av att förbrytare är oberörbara och ökar risken för dem betydligt. Nätverk som ägnar sig åt utnyttjande av arbetskraft och människosmuggling är anmärkningsvärt robusta och motståndskraftiga. Det beror på att exploatering och människosmuggling är ekonomiska brott (som begås för att tjäna pengar, inte för att skada offren), vilket innebär att ekonomiska sanktioner kan tas med i beräkningen i affärsmodellen: att få böter och tvingas handskas med myndigheterna då och då är kostnader eller utgifter för de här kriminella nätverken snarare än störningar som ger en anledning att sluta. De ekonomiska incitamenten för både offer och förbrytare kvarstår ofta trots försök att störa dem.³⁰

När kriminella nätverk väl hamnar på myndigheternas radar bör information om dem delas med alla relevanta aktörer så att de kan samarbeta bättre, utföra upprepade inspektioner och utreda och lagföra på ett effektivare sätt. När det gäller internationella kriminella grupper samarbetar olika länder för att dela information, underrättelser och åtgärder för att förhindra och bekämpa människosmuggling över gränser.

03

Andra resurser

FLOW-projektet

FLOW-projektet (Flows of illicit funds and victims of human trafficking: uncovering the complexities 2018 - 2020) var ett EU-finansierat projekt under ledning av European Institute for Crime Prevention and Control (HEUNI) i Helsingfors. Det kartlade affärsmodeller för att utnyttja arbetskraft i fyra EU-stater - Finland, Estland, Bulgarien och Lettland - och tog fram verktyg för att bekämpa och förhindra utnyttjande av arbetskraft i EU. Verktygen innefattar följande publikationer:

- **Shady business:** detaljerad men lättbegriplig beskrivning av människosmugglingens affärsmodell
- **Uncovering labour trafficking:** ett utredningsverktyg för brottsbekämpande myndigheter och en checklista för arbetsplatsinspektörer
- **Navigating through your supply chain:** verktyg för att hjälpa företag att undvika exploatering av arbetskraft i sina kedjor av underleverantörer, med ett verktyg för riskbedömning, ett strategiverktyg, ett granskningsverktyg, ett kontraktverktyg och ett verktyg för att utvärdera arbetsplatser.

Alla publikationer finns tillgängliga på engelska, finska, estniska, bulgariska och lettiska på <https://heuni.fi/-/flow>

Figur 3. Omslag för några av publikationerna som FLOW-projektet tog fram.

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter

FRA har tagit fram ett antal resurser för allvarligt utnyttjande av migrantarbetare, främst i kontexten av irreguljära migrantflöden.

- > **Severe labour exploitation:** workers moving within or into the European Union (2015): Den här rapporten, som producerades på toppen av migrantkrisen, kastar ljus över den illegala exploateringen av migrantarbetare, riskfaktorerna, offrens möjligheter att få rättvisa samt EU-lagstiftning som kan användas för att ta itu med utnyttjande av arbetskraft. Detta innefattar, utöver det självklara människohandelsdirektivet och EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, EU-direktiv om utstationerat arbete, arbetstider, fri rörlighet, bemanningsbyråer, säsongarbete och så vidare.
- > **Protecting migrant workers from exploitation in the EU:** workers' perspectives (2018) behandlar förbrytares strategier för rekrytering och utnyttjande samt offrens arbets- och livsvillkor baserat på intervjuer med 237 offer.

Figur 4. Två av FRA:s publikationer om allvarligt utnyttjande av arbetskraft i EU.

Dessa och andra resurser om exploatering av arbetskraft finns på FRA:s webbplats: <https://fra.europa.eu/en/themes/trafficking-and-labour-exploitation>

Slutnoter

- 1 ILO, Global Estimate of Forced Labour: Regional Factsheet European Union, Geneva: ILO, 2012.
- 2 Cf. Europol, European Migrant Smuggling Centre: 6th Annual Report, Luxembourg; Europeiska unionens publikationsbyrå, 2022, 18-9; Directorate-General for Migration and Home Affairs, Data Collection on Trafficking in Human Beings in the Eu, Luxembourg; Europeiska unionens publikationsbyrå, 2020.
- 3 Cf. Ella Cockbain och Kate Bowers, Human Trafficking for Sex, Labour and Domestic Servitude: How Do Key Trafficking Types Compare and What Are Their Predictors?, *Crime, Law and Social Change* 72:1 (2019), 16-8.
- 4 Europol, European Migrant Smuggling Centre: 6th Annual Report, 21.
- 5 United Nations, UNTOC: Convention against Transnational Organized Crime, New York, 2000.
- 6 United Nations, UN TIP: Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, New York, 2000.
- 7 Norska skattemyndigheten, arbetsrelaterad brottslighet, skatteetaten.no, n.d.
- 8 Europol, European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment: Crime in the Age of Technology, Haag: Europol, 2017, 53.
- 9 FRA, Protecting Migrant Workers from Exploitation in the Eu: Workers' Perspectives, Luxembourg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2019.
- 10 Europol, European Migrant Smuggling Centre: 6th Annual Report; Europol, The Challenges of Countering Human Trafficking in the Digital Era, Haag: Europol, 2020; UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2020, New York: FN, 2021.
- 11 Anniina Jokinen och Natalia Ollus, Shady Business: Uncovering the Business Model of Labour Exploitation, Helsingfors: HEUNI, 2019, 16-7.
- 12 Europeiska arbetsmyndigheten, Report on the Cooperation Practices, Possibilities and Challenges between Member States – Specifically in Relation to the Posting of Third-Country Nationals, Bratislava: ELA, 2023, 45.
- 13 OSCE Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings, From Reception to Recognition: Identifying and Protecting Human Trafficking Victims in Mixed Migration Flows, Wien: OSCE, 2017, 15; Europol, Facilitation of Illegal Immigration, europol.europa.eu.
- 14 OSCE Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings, From Reception to Recognition.
- 15 Jokinen och Ollus, Shady Business, 20-2.
- 16 European Parliament and Council of the European Union, DECISION (EU) 2016/34: Establishing a European Platform to Enhance Cooperation in Tackling Undeclared Work
- 2016.
- 17 European Union, Posted Workers, Your Europe, n.d.
- 18 Europeiska arbetsmyndigheten, Report on the Cooperation Practices, Possibilities and Challenges between Member States.
- 19 Ibid.
- 20 Observera att man ofta bara gör skillnad mellan "strategier på leveranssidan" och "strategier på efterfrågens sida", vilket exempelvis görs av UNODC (Effective Prevention Strategies, sherloc.unodc.org, n.d.). Leveranssidan syftar i sådana fall på arbetarna, och därmed samma sak som offerfokuserat förebyggande. Efterfrågens sida innefattar både konsumentmedvetenhet och tillämpning av arbetslagstiftning, och täcker därmed både köparfokuserat och förbrytarfokuserat förebyggande. På

grund av denna tvetydighet undviker vi den kategoriseringen här.

- 21 Denna poäng illustreras av artikel 18 i EU:s direktiv mot människosmuggling, som nämner medvetenhet hos köpare och arbetare, identifiering av offer samt kriminalisering av "användning av tjänster som involverar exploatering"; European Parliament and Council of the European Union, Directive 2011/36/EU: Preventing and Combating Trafficking in Human Beings and Protecting Its Victims, Bryssel, 2011.
- 22 European Crime Prevention Network, Awareness-Raising Never Hurt Anyone, Did It?, Mythbuster, Bryssel: EUCPN, 2020.
- 23 UNODC, Effective Prevention Strategies.
- 24 Chase Childress et al., Disrupting Labor Trafficking in the Agricultural Sector: Looking at Opportunities Beyond Law Enforcement Interventions, *Victims & Offenders* 18:3 (2023), 473-511.
- 25 Jokinen och Ollus, Shady Business, 10.
- 26 Anni Lietonen, Anniina Jokinen och Natalia Ollus, Navigating through Your Supply Chain: Toolkit for Prevention of Labour Exploitation and Trafficking, Helsingfors: HEUNI, 2020.
- 27 Focus on Labour Exploitation (FLEX), Risky Business: Tackling Exploitation in the Uk Labour Market, 2017, 31-2.
- 28 Cf. Michael Tonry och David P. Farrington, Strategic Approaches to Crime Prevention, *Crime and Justice* 19 (1995), 1-20.
- 29 Norges regering, Action Plan to Combat Social Dumping and Work-Related Crime, Oslo: regeringen Støre, 2022.
- 30 Childress et al., Disrupting Labor Trafficking in the Agricultural Sector.

Bibliografi

Childress, Chase, Amy Farrell, Shawn Bhimani och Kayse Lee Maass. Disrupting Labor Trafficking in the Agricultural Sector: Looking at Opportunities Beyond Law Enforcement Interventions. *Victims & Offenders* 18:3 (2023), 473-511. <https://dx.doi.org/10.1080/15564886.2022.2133036>.

Cockbain, Ella och Kate Bowers. Human Trafficking for Sex, Labour and Domestic Servitude: How Do Key Trafficking Types Compare and What Are Their Predictors? *Crime, Law and Social Change* 72:1 (2019), 9-34. <https://dx.doi.org/10.1007/s10611-019-09836-7>.

Generaldirektoratet för migration och inrikes frågor. Data Collection on Trafficking in Human Beings in the Eu. Luxembourg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2020. <https://dx.doi.org/10.2837/897741>.

EUCPN (det europeiska nätverket för förebyggande av brottslighet). Awareness-Raising Never Hurt Anyone, Did It? Mythbuster. Bryssel: EUCPN, 2020. <https://eucpn.org/document/mythbuster-awareness-raising-never-hurts-does-it>.

Europeiska arbetsmyndigheten. Report on the Cooperation Practices, Possibilities and Challenges between Member States – Specifically in Relation to the Posting of Third-Country Nationals. Bratislava: ELA, 2023. <https://www.ela.europa.eu/sites/default/files/2023-04/ela-report-posting-third-country-nationals.pdf>.

European Parliament & Council of the European Union. DECISION (EU) 2016/34: Establishing a European Platform to Enhance Cooperation in Tackling Undeclared Work 2016. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016D0344>.

European Parliament & Council of the European Union. Directive 2011/36/EU: Preventing and Combating Trafficking in Human Beings and Protecting Its Victims. Bryssel, 2011. <http://data.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj>.

European Union. Posted Workers. Your Europe. n.d. https://europa.eu/youreurope/citizens/work/work-abroad/posted-workers/index_en.htm (från 1 juni 2023).

Europol. The Challenges of Countering Human Trafficking in the Digital Era. Haag: Europol, 2020.

Europol. European Migrant Smuggling Centre: 6th Annual Report. Luxembourg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2022. <https://dx.doi.org/10.2813/61347>.

Europol. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment: Crime in the Age of Technology. Haag: Europol, 2017. <https://dx.doi.org/10.2813/114730>.

Europol. Facilitation of Illegal Immigration. [europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/facilitation-of-illegal-immigration](https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/facilitation-of-illegal-immigration) (från 9 mars 2020).

Focus on Labour Exploitation (FLEX). Risky Business: Tackling Exploitation in the Uk Labour Market. 2017.

FRA. Protecting Migrant Workers from Exploitation in the Eu: Workers' Perspectives. Luxembourg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2019. <https://dx.doi.org/10.2811/11344>.

ILO. Global Estimate of Forced Labour: Regional Factsheet European Union. Geneve: ILO, 2012.

Jokinen, Anniina och Natalia Ollus. Shady Business: Uncovering the Business Model of Labour Exploitation. Helsingfors: HEUNI, 2019. https://www.heuni.fi/en/index/researchareas/humantrafficking/flow_thb.html.

Lietonen, Anni, Anniina Jokinen och Natalia Ollus. Navigating through Your Supply Chain: Toolkit for Prevention of Labour Exploitation and Trafficking. Helsingfors: HEUNI, 2020.

Norges regering. Action Plan to Combat Social Dumping and Work-Related Crime. Oslo: regeringen Støre, 2022. <https://www.regjeringen.no/contentassets/d7c0a27fb108424eae30bed-75041c2aa/action-plan-to-combat-social-dumping-and-work-related-crime-2022.pdf>.

OSCE Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings. From Reception to Recognition: Identifying and Protecting Human Trafficking Victims in Mixed Migration Flows. Wien: OSCE, 2017.

Norska skattemyndigheten. Arbetsrelaterad brottslighet. skatteetaten.no. n.d. <https://www.skatteetaten.no/en/about-the-tax-administration/about-us/work-related-crime/> (från 1 juni 2023).

Tonry, Michael och David P. Farrington. Strategic

Approaches to Crime Prevention. *Crime and Justice* 19 (1995), 1-20.

Förenta nationerna. UNTOC: Konventionen mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. New York, 2000. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVI-II-12&chapter=18&clang=_en.

Förenta nationerna. UN TIP: Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children. New York, 2000. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-12&chapter=18&clang=_en.

UNODC. *Effective Prevention Strategies*. [sherloc.unodc.org](https://sherloc.unodc.org/cld/en/education/tertiary/tip-and-som/module-7/key-issues/supply-side-strategies-concerns-and-shortcomings.html). n.d. <https://sherloc.unodc.org/cld/en/education/tertiary/tip-and-som/module-7/key-issues/supply-side-strategies-concerns-and-shortcomings.html> (från 1 juni 2023).

UNODC. *Global Report on Trafficking in Persons 2020*. New York: Förenta nationerna, 2021. <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>.

Contact details

EUCPN Secretariat

Email: eucpn@ibz.eu

Website: www.eucpn.org

 twitter.com/eucpn

 facebook.com/eucpn

 linkedin.com/company/eucpn